

Amphoridium ionaspicarpum sp. n. — porost z rodziny
Verrucariaceae

Amphoridium ionaspicarpum sp. n. — *Verrucariaceae*

JANUSZ NOWAK

Poszukiwania lichenologiczne na obszarach Wyżyn Środkowo-Polskich dostarczyły mi sporo interesującego materiału. W roku 1959 opisałem z terenu Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej nowy gatunek, *Verrucaria polonica* J. Nowak. Obecnie zamieszczam diagnozę drugiego, nowego dla Polski porostu z rodziny *Verrucariaceae*, znalezionej na skałach wapiennych Wyżyny Wieluńskiej.

Amphoridium ionaspicarpum sp. n.

Diagnosis. Thallus hemiendocalcinus, late expansus, albido cinerascens vel sordide cinereus, sub lente albidus, punctis et maculis 0,02—0,05 mm latis, cinereis notatus, continuus vel in vicinitate perithecorum imperfecte rimulosus, peritheciis emortuis hinc inde scrobicularis, superficie inaequata, opaca. Lineae protothallinae non visae. Perithecia immersa, perithecorum De. ad 80. Erothecia 0,15—0,35 mm lata, thallum haud superantia, plana, saepe concaviuscula vel irregularis impressa vel profunde crateriformia, semper roseo-carnea, peritheciis emortuis impure cinerea, nuda, opaca vel plus minusve polita, saepe anulo thalino fissuraque circumdata, ostiolum hinc inde distinctum, 0,01—0,03 mm latum.

Stratum corticale ad 35 μ altum, incoloratum. Stratum gonidiale hemiendocalcinum, 50—90 μ altum, gonidiis 5—9 μ in diam. in glomerulis 25—80 μ magnis, hyphis 3—5 μ crassis, paulo ramosis. Hypothallus bene evolutus, profunde in calcem penetrans, superne hyphis p. max. p. singulis et dense contextis, infra p. max. p. prosoplectenchymaticae confluentibus et fasciculos formantibus. Cellulae macrosphaeroidae desunt.

Excipulum incoloratum, urniforme, 450—500 μ latum, 400—500 μ altum, infra ad 30 μ crassum, in parte ostiolarum ad 90 μ icrassatum. Involucrum nullum. Periphyses 35—40 \times 2—3 μ , plus minusve con-

fluentes. Asci clavati, $80-110 \times 25-30 \mu$, membrana apicali usque $3,5 \mu$ incrassata. Sporae 2-seriales, ellipsoidae vel oblongo-ellipsoidae, $23-33 \times 12-15 \mu$. Hymenium jodo leviter caerulescens, dein vinoso rubescens; ascoplasma fuscescens rubens.

Habitatio. Polonia meridionalis: Węże prope Działoszyn (distr. Pajęczno) in saxo calcareo umbroso; leg. J. Nowak 30.V.1963. Holotypus in Herbario Institutu Botanici Academiae Scientiarum Poloniae, Cracoviae, KRAM-L-12319. Isotypus in herbario auctoris, Now-700.

Adnotatio. Planta similis habitu externe *Ionaspi epuloticae* sed adsunt perithecia urniformia. Memorabilia in hac specie sunt exothecia semper roseo-carnea nec non excipulum omnino incoloratum vel plus minusve roseum. His characteribus Amphoridio carneo similis est quocum ab aliis Amphoridiis europaeis distinctissime delimitatur. Valde differt ab eo thallo semper hemiendocalcino, strato epilithino tenuiori, albido cinerascens vel sordide cinereo, numquam virescente, hinc inde scrobiculari, numquam verruculiformiter inaequato, peritheciis sine involucrello imperfecto et exotheciis planis, saepe concaviusculis vel irregulariter impressis vel profunde crateriformibus, haud convexulis neque thallum superantibus.

Diagnoza. Plecha częściowo endolityczna, o stosunkowo cienkiej warstewce zewnętrznej grubości $0,1-0,2$ mm, rozprzestrzeniająca się szeroko po podłożu, białawoszara do brudnoszarej, pod lupą biaława, pokryta gęsto szarymi punktami i plamkami $0,02-0,05$ mm średnicy, nie splekana lub nieregularnie porysowana w pobliżu perytecjów, niekiedy prawie splekana na nieregularne areolki, często dołączkowata wskutek wypadania obumarłych perytecjów, nierówna. Ciemne linie przedplesza niewykształcone. Perytecja całkowicie zagłębione w plesze i podłożu, pojedyncze, rzadziej skupione po 2-4, w liczbie około 80 na 1 cm^2 . Egzotecja $0,15-0,35$ mm szerokości, nie wzniesione nad powierzchnię plechy, płaskie, często nieco miseczkowato wklęsłe lub nieforemnie wciśnięte albo dość głęboko kraterowate, zawsze różowocieliste i tylko u obumierających perytecjów brudnoszare, nigdy nie czarne ani brązowe, nagie, matowe lub nieznacznie połyskujące, często wraz z otaczającym je wąskim pierścieniem plechowym oddzielone od reszty plechy delikatną, wężykowatą, kolistawą szczeliną. Porus miejscami widoczny, $0,01-0,03$ mm szerokości.

Warstwa korowa \pm porozrywana, około 35μ grubości, jasna, u dołu mniej przejrzysta, paraplektenchymatyczna, o komórkach $5-7 \mu$ średnicy. Warstwa gonidialna częściowo endolityczna, $50-90 \mu$ grubości, u góry paraplektenchymatyczna, u dołu spleciona ze strzępek pojedynczych, słabo rozgałęzionych, $3-5 \mu$ grubości, o komórkach \pm walcowatych lub nieforemnie rozdętych i do 9μ długości. Gonidia $5-9 \mu$ śred-

nicy, skupione w kulistawych lub nieforemnych kłębkach wielkości 25—80 μ . Podplesze dobrze wykształcone, wnikające głęboko do wnętrza wapienia, u góry złożone ze strzępek przeważnie pojedynczych, gęsto splecionych, głębiej — przeważnie ze strzępek posklejanych prosoplektenchymatycznie w pęczki. Makroferoidy w podpleszu niewykształcone.

Excipulum w kształcie amfory, pogrążone, 450—500 μ szerokości i wysokości, o ścianie bezbarwnej lub jasnoróżowej, u dołu do około 35 μ , u góry do 90 μ grubości. Inwolukrelum niewykształcone. Wstawki niewyraźne. Peryfizy 35—40 \times 2—3 μ , nie podzielone na segmenty, \pm posklejane. Worki maczugowate, 80—110 \times 25—30 μ , o błonie na szczycie zgrubiałej do 3,5 μ . Zarodniki po 8 w workach, w 2 rzędach, jasne, eliptyczne lub podłużnie eliptyczne, 1-komorowe, na końcach zaokrąglone, 23—33 \times 12—15 μ . Hymenium barwi się od roztworu J + KJ początkowo na niebieskawo, później na winnoczerwono, treść worków na brązowawoczerwono.

Występowanie. Znane jest tylko jedno stanowisko w Węzach nad brzegiem Warty koło Działoszyna (Wyżyna Wieluńska); *Amphoridium ionaspicarpum* rośnie tam w niewielkiej ilości okazów w odległości kilku metrów od groty na Węzach stanowiącej rezerwat przyrody nieożywionej.

Porost ten jest gatunkiem cieniolubnym i prawdopodobnie \pm hygrofilnym. Osiedla się u podstawy pionowych wapiennych skałek, twardej, słabo wietrzejących, ocienionych lub eksponowanych na północ. Rośnie razem z porostami: *Gyalecta jenensis*, *Acarospora glaucocarpa*, *Verrucaria velana*, *V. nigrescens*, *Protoblastenia rupestris*, *Lepraria crassissima*, *Placynthium nigrum*, *Caloplaca xantholyta*.

Tabela 1

Cecha	<i>A. ionaspicarpum</i>	<i>A. carneum</i>
Plecha	częściowo endolityczna; warstewka zewnętrzna cienka.	częściowo endolityczna lub prawie epilityczna; warstewka zewnętrzna gruba.
Barwa	białawo- lub brudnoszara.	brudno-żółtawozielonawa.
Powierzchnia	nierówna od dołeczków.	nierówna od drobnych brodawek.
Warstwa gonidialna	częściowo endolityczna (wewnętrzna); strzępki luźne.	epilityczna (zewnętrzna); strzępki prosoplektenchymatycznie posklejane.
Miąśsz	niewykształcony	bezbarwny, do 250 μ , budowy para-plektenchymatycznej.
Podplesze	dobrze rozwinięte, wnikające głęboko w skałę.	śle rozwinięte.
Egzotecja	6,15—6,35 mm średn., płaskie, lub wklęsłe, nie wzniesione nad powierzchnię plechy.	do 0,4 mm średn., nieco wypukłe i wzniesione nad powierzchnię plechy.
Inwolucrum	nie wykształcone.	zaczątkowe, zgrubiałe, niezabarwione.
Peryfizy	35—40 \times 2—3 μ , posklejane.	do 80 \times 1 μ .

U w a g i. *Amphoridium ionaspicarpum* wyraźnie różni się od prawie wszystkich dotychczas poznanych europejskich gatunków rodzaju *Amphoridium*. Jedynie z *A. carneum*, występującym na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, łączy go kilka najważniejszych cech charakterystycznych. Obydwa gatunki odznaczają się egzoteczami cielistoróżowymi i excipulum o ścianach jasnych, bez śladu przyciemnienia. Zestawienie cech znajduje się w tabeli.

Instytut Botaniki PAN
Kraków

SUMMARY

The author gives a diagnosis and description of a new species of the lichen *Amphoridium ionaspicarpum* which differs distinctly from all the so far known European species of this genus, and seems closest to *A. carneum*.

LITERATURA

- Nowak J., 1961, Porosty Wyżyny (Jury) Krakowsko-Częstochowskiej, Monogr. Bot. 11 (2): 1—127.
- Servit M., 1948, The new Lichens of the *Pyrenocarpae*-Group-II, *Studia Bot. Cech.* 9 (2—4): 67—115.
- Servit M., 1954, Československé lišejníky čeledi *Verrucariaceae*, Praha.
- Servit M., 1955, Nové lišejníky, *Rozpr. Česk. Akad. Věd.* 65 (3): 1—45.
- Zschacke H., 1934, *Epiglotaceae, Verrucariaceae und Dermatocarpaceae*, Rabenhorst's Kryptogamen-Flora, 9 (1/2): 44—695, Leipzig.